

Helytörténeti adatok Máramarossziget múltjához

Ertekezésem célja, hogy az 1352-ben városi rangra emelt — de már a megelőző évszázadban is létezett — Máramarossziget településre vonatkozó helytörténeti adatokat kiegészítsem.

Szabolcs, Szatmár és Máramaros vármegyék társadalmi, gazdasági és kulturális életének fejlődése évszázadokon át sok hasonlóságot mutat, a területen kialakult városok népeinek sorsa erős hatást gyakorolt egymásra. Ebben a körben, már a középkorban, jelentős szerep jutott Máramarosszigetnek, ahol a sóbányák munkásai a „korai munkásmozgalom” klasszikus történelmi példáit váltották valóra: már a XV. század elején szilárd szervezettel rendelkeztek.¹

Vajon mikor alakult ki ez a szellemi irányító központ? Ezzel kapcsolatban mindenekelőtt két olyan munkára kell utalnunk, melyeknek szerzői — a régi okiratok alapján — megálapították, hogy Máramarosban a XIII. században indult meg az intenzív sóbányászat, illetve a XIV. század elején már működött az ötváros római katolikus plébániája.

Bélay Vilmos szerint² „a XIII. század második felében elismerésre méltó száz csoport került Máramarosba, s a később városi rangra emelt Huszt, Visk, Técső, Hosszúmező és Sziget falukban helyezkedtek el”. A könyvhöz csatolt térképmellékleten Máramarossziget mint XIV. század előtti település szerepel. A Magyarország Egyházi Földleírása a XIV. század elején c. munka „locus exemptus” (kivett hely) néven tünteti fel a máramarosszigeti paróchiát.³ Figyeljünk a XIV. század elején kifejezésre, amely az 1300—1325-ig terjedő időszakra vonatkozik.

Nyilvánvaló, hogy a sóbányászathoz bányászok kellettek, akik csak zárt településeken, a későbbi városokban lakhattak. Ezért volt szükség Máramarosban a hospesekre. De a decimákat (papi tizedeket) szolgáltató plébániák nélkül nem került volna sor arra a perre, amely 1299-ben indult az erdélyi és az egri püspök között, arról, hogy Máramarossziget melyikükhöz tartozik. Mindez arra utal, hogy a XIII—XIV. század fordulóján a későbbi ötvárosban már plébániák működtek.

1969-óta tanulmányozom és fordítom *Simonchicz Ince: Noctium Marmaticarum Vigiliae* című kettőszáz évvel ezelőtti írt, latin nyelvű naplóját,⁴ s most tanulmányozom *Bél Mátyás: Historia Comitatus Maramarosiensis* című, eddig még le nem fordított, ki nem adott naplórészletét.⁵

Simonchicz munkájának *De Plebania Rectoria Huszt* c. fejezetében⁶ értékes megállapításokat tesz, illetve fontos okiratokat említ. Így a következőket írja: „En valóban megtaláltam az 1293-as *Diplomát*, amellyel *András* király a sárosi plébánosnak odaadja a decimákat.” Továbbá utal *Ladomér* esztergomi érsekre, helyesebben a „püspöki levélre”. Összevetve ezt a fentebb már hivatkozott *Ortvay-féle* egyházi földleírással, meg kell állapítanunk, hogy a XIII. század végén és a XIV. század első éveiben a máramarosi plébániák — amelyek a pápai tizedjegyzékben „*DE Marmosio*” néven vannak bejegyezve — az újvári (Abaújvár) és a Sáros megyei főesperességhez tartoztak és ezután kerültek az erdélyi, majd az egri püspök joghatósága alá. Amikor a Simonchicz által lemásolt okirat a sárosi plébánost említi, akkor (hiszen ezért jegyezte ezt fel Simonchicz Máramaros történeténél) annak rendelkezését Máramarosra is értenünk kell.

Ugyanitt hivatkozott Simonchicz arra, hogy: „Már pedig a XIV. században megállapított, hogy létezett Máramarosi vicarius, mert *Tamás* esztergomi püspök ezt írja levelében a Bereg-Ugocsa- és Máramarosi vicariusához.” Azt Simonchicz sem tudta megállapítani, hogy hol székelte a vicarius, de a koronavárosi privilégium előzményének tekinti az említett levelet. Tehát a máramarosi plébániák kezdetben az abaúji, vagy a Sáros megyei plébániák között találhatók. Mindenesetre úgy látszik,

¹ Dr. Kovássy Zoltán: *Sóvágók sztrájkja 1551-ben*. Honismeret, 1975. 5–6. szám, 96–100. old.

² Bélay Vilmos: *Máramaros megye társadalma és nemzetisége*. Bp., 1943. 23. old.

³ Ortvay Tivadár: *Geographia Ecclesiastica Hungariae — Magyarország Egyházi Földleírása a XIV. század elején*. (A pápai tizedjegyzékek alapján.) Bp., 1888–1891.

⁴ Országos Széchényi Könyvtár. Kézirattár. Quart. Lat. 273–274.

⁵ Meg kell jegyezni, hogy a két napló közül Simonchiczé a részletesebb, mivel Bél Mátyás csupán rövid és általános összefoglalást ad, kevés évszámmal. Simonchicz naplójában — szubjektív látása és néhány tévedése ellenére — azzal tett nagy szolgálatot a történelemkutatásnak, hogy számtalan régi diplomát, statutumot, okiratot szóról-szóra bemásolt, s így megőrizte azokat az utóknak, mivel az eredeti ma már nem található.

⁶ 103–107. old.

hogy a nagy per előtt — tehát az 1290-es években — Sárosba fizették a decimákat a máramarosi plébániák.

Nézzük azonban a korábbi okiratokat.⁷

1216. *Pázmány Péter* említi, hogy már ekkor létezett Máramaros vidékén apátság. „Poroszlo in comitatu Maramaros Viguit, 1216.”⁸ Kérdés, hogy hol volt ez a Poroszló? A tatárjárás alkalmával ugyanis számtalan település megsemmisült.

1217. „Locus (Monasterium) Porozlow” és „Abbas monasterii Porozlo”.⁹

1222. Az Aranybullában (25. cikkely) találunk konkrét rendelkezést a sóról. Bár nem részletezi és nem utal Máramarosra, de valószínű, hogy a *végeken* Máramarost is érteni kell.

1248. A meszesi konvent anyagában található egy oklevél, amelyben az adomány Mocsolyai Benedeknek szól, és itt szó van a „zigheti” (értsd: Máramarossziget — K. Z.), valamint a Közép-Szolnok megyei jószágokról („*videlicet in Zighet...*”)¹⁰ Maga a meszesi konvent hamarosan megszűnt. A Szt. Benedek rendet követő szerzeteshez tartozott, helye teljes pontossággal nem állapítható meg. *Béla* király névtelen jegyzője Zilah környékére tette a „Meszesi kaput”. Valóban, Zilahtól északra húzódik a Meszes hegység és az említett okiratban szereplő Sámson (Szilágysámsón — K. Z.) ennél a hegységnél található. A Szilágyság összekötő útja volt Erdély felé. Így a „Zighet” utalás figyelmet érdemel.

1293. Simonchicz naplója említi.

1299. III. *Endre* az erdélyi püspököknek adja Máramarost, emiatt a következő évben az egri püspök megindítja a pert.

1300. Amikor III. *Endre* a viski várat átcserelte, hogy az: „Ő Máramarosi Hospesei számára” védhelyül szolgáljon, egyben mint iparosokat is támogatta őket.¹¹

1320-ban az esztergomi érsek így írt a máramarosi vikáriusról: „*Vicario episcopali in Marmaros, Ugocha, Bereg ut Petrum Plebanum Szöllösiensz nem adversus iniurias nobilium tueatur.*”¹² Ha ezt a szövegrészt összehasonlítjuk a Simonchiczról korábban már közölt 1320. év Pünkösöd nyolcadán említett oklevéllel, akkor egyrészt feltűnik az azonosság, másrészt hangsúlyt kap Simonchicz munkásságának jelentősége. (*Noc-tium Marmaticarum Vigiliae: ... ad Vicarium de Bereg, de Marmaros et de Ugocha, eaque Petrum Plebanum adversus... Nobilium iniurias per Censuras Ecclesiasticas jubet Anno 1320. in. Okt. Pent.*)¹³

Ugyancsak 1320-ból való egy egri érseki okirat, melyben a Szabolcs és Szatmár megyékkel kapcsolatos rendelkezés aláírói közül az egyik félreérthetetlenül a máramarosi vikáriusra utal: „*Georgio de Maramaros, A. Diacomis, et aliis multis.*”¹⁴ Feltehető, hogy ő volt később (1333) az a *György* nevű máramarosi esperes,¹⁵ akit *Mihályi János* is megemlíti az egri káptalan 1346. július 11-én kelt oklevelének magyarázatában,¹⁶ ahol *Benedek* szigeti és *György* viski lelkész megesküdtek arra, hogy az egri püspököknek hű alattvalói lesznek.

1326. Ez az év igen jelentős a meghatározás szempontjából. Hivatkozott rá továbbá *Szilágyi István* és *Márki Sándor* 1889-ben, a Történelmi Társulat¹⁷ máramarosszigeti ülészakán meg is vizsgálták az okiratot. Lényege, hogy 1326-ban *Boleszló* esztergomi érsek a későbbi ötváros plébánosait megerősítette a tizedszedés jogában. Ezt az érseki levelet a budai káptalan átírta.

Ezekre az adatokra *Szilágyi István* az 1850-ben elhangzott előadását követően csak jóval később utalt, tehát az okirat az előadás idején még nem lehetett birtokában. Ebben az okiratban ugyanis szó van — 1326-ban — *János szigeti plébánosról*, ami a máramarosszigeti egyház — és közigazgatás — kétségtelen létezését igazolja. Hogy hol van ez az okirat, arra később térek ki, most a *Szilágyi István* 1862-ben

⁷ Az 1213-as, ún. Kemény-féle hamisítványt, amely sokakat félrevezetett a német lovagrend máramarosi letelepedésével kapcsolatban, nekünk is figyelmen kívül kell hagynunk.

⁸ Magyar Történelmi Tár. Pest, 1855. II. k. 105. old.

⁹ Uo. 106. old.

¹⁰ Uo. 106. old.

¹¹ *Fejér György: Codex Diplomaticus Hungariae. Tomus VI. Volumen II. — 254. (Nostra Mamma-rus congregatorum.)*

¹² *Szirmai: Noticia Comit. Ugochiensis. Magyar Akadémiai Értesítő. 1850. 95. old.*

¹³ OSZK. Quart. Lat. 274. 55. old.

¹⁴ *Fejér György: Codex Dipl. 1832. 261. old. (Tom. VIII. Vo. II.)*

¹⁵ Anjou-kori okmánytár III. Magyar Tört. Társulat. XII. k. 55. old.

¹⁶ *Mihályi János: Máramarosi diplomák a XIV. és a XV. században. Máramarossziget 1900. 23—26. old.*

¹⁷ Ld. a 27. jegyzetet.

Részlet a máramarosszigeti református templom freskóiból

megjelent¹⁸ munkáját megelőző időszakban felmerült adatokra kívánok rámutatni, kiegészítve az anyagot P. Szatmáry Károly tanulmányával.¹⁹

Szilágyi István említett előadásában kitért a régi diplomákra és a sekrestye keletkezésének korára is. Nem lehet vitás — mondotta —, hogy 1352-ben már állt a sekrestye, állnia kellett 1320-ban és valószínű, hogy állott már 1300-ban is. Érveinek alátámasztására hivatkozott III. András (Endre) király hospesekre vonatkozó — korábban már említett — 1300-ból való oklevelére, és utalt Henszlmannra, aki az 1300. év köré helyezi a sekrestye keletkezését.²⁰ Megemlítette, hogy az 1300 előtti okiratok négy máramarosi egyházra mutatnak,²¹ s ezek szerint akkor, amikor Visk még Ugo-csához tartozott, csak a többi négy helység (köztük M. Sziget is — K. Z.) érthető. Szilágyi is fontosnak tartotta az egri és erdélyi érsek közötti pert, mert az a már létező plébániák decimája miatt indult meg.

Előadásában Szilágyi foglalkozott a református templom freskóival (lásd a képet) és kifejtette, hogy a három alsó Katalin-féle főkép 1320-nál korábbi, feltehető, hogy a XIII. század utolsó évtizedében készítették. A Szt. György képpel kapcsolatban hivatkozik arra, hogy I. Károly okiratának pecsétjén, amellyel 1326-ban a Szt. György lovagok rendjét megerősíti,²² szinte azonos a pecsét és a templom Szt. György-képe.

Szilágyi és Henszlmann vitájának tehát az a lényege, hogy az előbbi szerint a XIII. század második felére helyezendő az oltár és Szt. György képe, míg Henszlmann úgy véli, hogy a főtemplom a XII. században, az oltár pedig a XIV. század első évtizedeiben épült. Mindkét vélemény azt bizonyítja, hogy 1326-ban már plébániája volt a városnak.

Van olyan újabb álláspont is, miszerint csak később, a XIV. század második felében épülhetett a templom. Azonban ne tévesszen meg minket a mai református templom képe. Ismeretes, hogy a templom 1859-ben leégett. (Részben ekkor kerültek elő a freskók is.) De tudjuk azt is, hogy a templomot és a tornyot korábban (1632)

¹⁸ Szilágyi István: A máramarosszigeti falfestésekről. Az előadás szövegét közli a Magyar Akadémiai Értesítő 1850. IV. száma.

¹⁹ P. Szatmáry Károly: A Tisza bölcsője — Emlékül a jó máramarosiaknak. (Vasárnapi Újság, 1863.)

²⁰ Szilágyi István: i. m.

²¹ Az okiratokat nem részletezi, csak a Codex Dipl. Tom. VI. Vo. II. 193. oлд.-ra hivatkozik.

²² Acta Musei Nat. Budae, MDCCCXVIII. p. 153. 184.

kijavították, 1661-ben a torony tetejét bezindelyezték, sőt 1775-ben *Mária Terézia* rendelkezésére levágták a torony magas tetőzetét, majd az 1844-es földrengés alkalmával a templom megrongálódott, a vakolat egy része lehullott, s ekkor újabb freskórészletek kerültek napvilágra. Ezek az újabb vélemények nem foglalkoznak azzal, hogy a korábbi kutatók — köztük Szilágyi és Henszlmann — milyen templomot vizsgáltak, pedig nyilvánvaló, hogy az 1851. évi tűzvész előtti, ami nem azonos az újjáépített, ma is álló épülettel.

Igen jelentős — talán döntő — dokumentumnak tartjuk P. Szatmáry Károly már említett tanulmányát, amelyet a *XIX. század első felében állított össze*. Minden jel arra mutat, hogy ez a tanulmány mindeddig elkerülte a város történetével foglalkozó szakemberek figyelmét. Mindenesetre a mai máramarosi történészek számára úgy-szólván ismeretlen.

Az öt koronaváros pecsétje

XIX. század első feléből ábrázolják a várost és közelről a tornyot. A képek azt mutatják, hogy a torony *román kori stílusban* épült, ami kétségtelenül arra enged következtetést, hogy a XIII. században már létezett a szigeti egyház. Szilágyi és P. Szatmáry tehát még a tűzvész előtti, a *régi torony* ismeretében alkotta meg a véleményét, míg a mostani máramarosi kutatók csak a templom mai formáját ismerik.

P. Szatmáry szerint a szigeti templomot a XII—XIII. században építették. Közvetlen ismereteiről ekként számol be tanulmányában:²³

„Máramarossziget legnevezetesebb műemléke volt — fájdalom, már csak volt — az ódon ref. egyház. De éppen azért, mivel már megsemmisült, szükségesnek látszik, hogy mi, kik éppen és romállapotban láttuk, megemlékezzünk róla, Henszlmann személyesen nem látta, Szilágyi pedig akkor érkezett, midőn még a freskóknak csak egy része volt leleplezve.”

„Az egyház azon ép állapotban, ahogy még magam is találtam, állott egy magas főhajóból, melynek hátsó (keleti) részét egy keskeny csúcsíves sanctorium pótlá ki, s két törpe mellékhajóból, melyek a főhajóhoz amannak árkádjai felett támaszkodtak, s a sanctorium kezdeténél egyenes falban végződtek.” (Kiemelések tőlem — K. Z.)

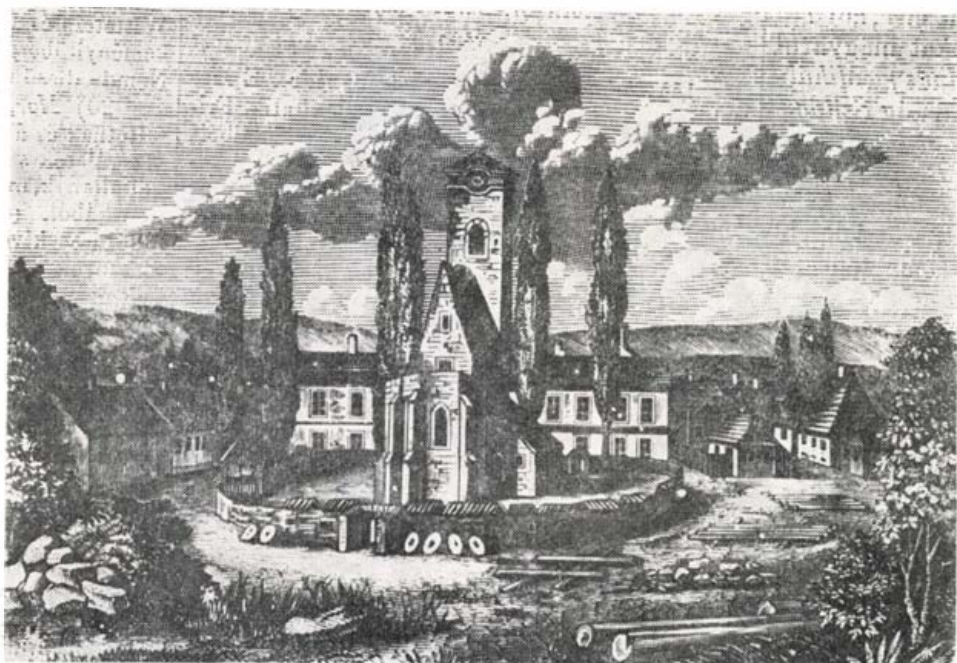
„A maig is fennálló torony a főhajóval egyenlő vastagságú s ebbe be volt építve a főbejárat, épen a torony alatt lévén, igen díszes favágású tompa-csúcsíves portáléval; az oldal bejáratok a két mellékhajón, dél és északról körülbelül egymással szemben... A főhajót a mellékhajótól colossalis négyszögű durvaművű oszlopok választák el, egymással csúcsíves boltok által (árkádok) összefoglalva...”

„A torony idomtalanul törpe, különböző idejű ablakokkal ellátva: a régieken faragott művű kerek, és hosszú góth-ablakok. Az egész egyház fedett és lőrészekkel, valamint három oldalról (kelet, dél, északnyugat) három bejáróval ellátott törpe körkerítéssel volt ellátva; a hajdani bástyának semmi nyoma”. (A régi rajz jól mutatja a kerítést.)

²³ Ezzel a témával sokkal részletesebben foglalkozik Simonchicz a „Noctium”-ban, s ez azért is jelentős, mert Simonchicz még látta a hegyen a romokat. Az 1964. évi feltárás Simonchiczot igazolta és nem Szilágyi Istvánt, aki tagadta a vár egykori létezését.

²⁴ Vasárnapi Ujság, 1863. XII. 6. 433. old.

²⁵ U. o. 1863. IX. 29. 23—25. old.

A máramaroszigeti református templom képe a XIX. század első feléből

„Tanulmányok s újabb tapasztalatok alapján a fő- és mellékhajók a XII. századra; a főoltár kb. a XIV. század közepére, Nagy Lajos királyunk korára tehető.”

„Az építési idő meghatározása egybefügg mind a freskókkal, mind az egyház belső történetével... Kétségtelenül áll, hogy az egyház... *volt pedig építve román bazilika stílusban, vagy egyenes, vagy kerek ápszisszal, mely később elbontatván, helyébe csücsives sanctorium épült, még pedig ferdén.*”

P. Szatmáry Károly, a szigeti ref. templom festményeiről a következőket írta:²⁶

„Ezek közül legrégebbinek tartja Henszlmann Szt. György lovagot, ki lóháton a sárkány megölése közben ábrázoltatik. Ennek idejét ő és Szilágyi megegyezőleg a XIV. század elejére teszik. Ennél jóval fiatalabbnak tartja Henszlmann az Alexandriai Szt. Katalin Mátyrúmat, illetőleg legendáját tárgyaló képsorozatokat.”

Végül visszatérünk a Szilágyi István által tanulmányozott, de sajnos még elő nem került, 1326. évi oklevélre, amely János szigeti plébánost említi.

Az 1889. évi történelmi gyűlés, és az ezzel kapcsolatos levéltári vizsgálat anyagát részletesen tartalmazza a Századok 1889. évi különszáma.²⁷ Szilágyi István és mások előadásain kívül a tudományos ülészakot összegező és lezáró hivatalos jelentésből is tudjuk, hogy az 1326. évi okirat mit tartalmazott, sőt a jelentés ideje is belőle. Dr. Márki Sándor jelentéséből arra kell következtetnünk, hogy abba a feljes okiratot átmásolták, de a Századokban csak részleteket közöltek belőle. Mindez azonban nem változtat a tényen, hogy ez az okirat — az ismert névvel és évszámmal — létezett és valószínűleg létezik ma is.

A történelmi ülészakon Szilágyi István Máramaros megye általános történelméből (a XII. és XIII. század) címmel tartotta meg előadását, amelyben a máramarosi községek közigazgatási szervezetével kapcsolatban a következőket jegyezte meg:²⁸

„Hogy ilyen községeket név szerint az okiratok még nem említene; az igaz; de ha a következő század 26-ik évében már mint létezőről szólnak az adatok: bizonyosnak kell tartanunk, hogy azok már régebbi idő előtt alapítottak.” Az előadásnak ez a része Máramarost, mint XIII. századi területet taglalja s a „következő század

²⁶ U. o. 1863. XII. 6. 431. old.

²⁷ A Magyar Történelmi Társulat 1889. aug. 25—31-i Vidéki Kirándulása Máramaros Vármegyébe és Nagy-Bánya Városába. Budapest, 1889.

²⁸ U. o. 22. old.

26-ik" éve alatt az 1326. évet kell értenünk. Szilágyi már korábban is hivatkozott erre az okiratra, mégpedig a tűzvészből újjáépített máramarosszigeti református templom 1862. június 15-i alapkövetélteli ünnepen tartott beszédében, melynek a *Történeti rajz a m.-szigeti ó egyházzól* címet adta. Ebben így tájékoztatta a hallgatóságot a legkorábbi okirati adatról:

„... alig van közöttünk hely, melynek írott emlékezetét a XIV. század elejénél feljebb vihetnők. Nem más az élet e mi lakó városunkkal *Szigettel* sem, úgyhogy róla, mint ilyenről, akár a *kebelében alapított egyházközségről van szó*, ha csupán csak az *írott emlékeket* tekintjük, *legtávolabb az 1326. évnél* vagyunk kénytelenek megállapodni.”

„Ekkor van ti. legelső világos emlékezet arról, hogy e város kebelében fennállott már a keresztény hívők gyülekezete, fennállot korához és helyéhez méltó dísszel az egyház, melyet a legközelebbi 1859-iki pusztító tűz fejünk felől leégetett; fennállott kellő szellemi, s egyházi nagyságban a hívők gyülekezete, mint a *melynek akkori papja, névvel János*, nemcsak esperese volt a bércek között alakuló rom. kath. egyháznak, hanem azok felett úgy is gyakorlá hatóságát mint az *egri megye püspökének lelkiekben a helyettese.*”²⁹

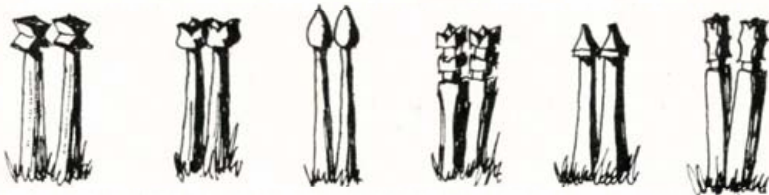
A Századok 1889. évi különszámának a Vármegyei bizottság jelentése c. fejezetében dr. Márki Sándor összegezte a técsői levéltár okirati anyagát.³⁰

„A levéltár legrégibb irata 1326-ból való. Ezt ugyan több más, a regestrum szerint érdekes tartalmú okirattal együtt, nem találtam helyén, dr. Csánky tagtársam azonban kivonatot készített belőle Szilágyi István úrnál, ki azt történelmi kutatások céljából kikölcsönözte. Eszerint Boleszló esztergomi érsek 1326-ban megerősíti az öt város plébánosait az általuk »iam ab antiquo« gyakorolt ius archidiaconaleban s a tizedszedés jogában. Az érsek e levelét 1341-ben a budai káptalan is átírta.” A jelentés hivatalos volt, annak alapján került nyomdába a Századok 1889. évi különszáma, míg az eredeti jegyzőkönyvek, jelentések és előadások a Történelmi Társulat levéltárában vannak.

A közelmúltban végzett kutatásaim eredményeként legnagyobb sajnálatomra csak azt állapíthatom meg, hogy az eredeti jelentés nincs meg.³¹

Mindettől függetlenül a rendelkezésre álló bizonyítékokat, úgy összegezhetjük, hogy Máramarossziget helységében az 1300. év fordulóján már minden bizonnyal létezett római katolikus egyház, ott éltek a hospesek és a sóbányászok, tehát valamilyen formában már csaknem 700 évvel ezelőtt működött ott a közigazgatás. Más-különbben nem emelkedhetett volna egyik napról a másikra koronavárosi rangra ez a Tisza menti település.

Dr. Kovássy Zoltán

²⁹ Ezt a beszédet megörökítette és közölte Szikszay Zoltán ev. ref. lelkész, Emlékkönyv a Máramarosszigeti Ev. Reform. Egyház 1892. szeptember 11-én tartott templomfelavatási ünnepélyéről. (Máramarossziget, 1892.) OSZK Hung. 2083. jelzet. Magát az eredeti 1326. évi okiratot, kb. száz okirattal együtt Szilágyi István már korábban magához vette tanulmányozás céljából, s ezeket az ún. Szilágyi-féle anyagban kell keresnünk, hogy megtaláljuk. Az, hogy az eredeti okirat létezett és Szilágyinál volt, kitűnik az 1889. évi történelmi ülésszak anyagából.

³⁰ A Századok különszáma, 1889. 73. old.

³¹ A Történelmi Társulat anyagát az 1950-es években rendszerezték, majd 1956 augusztusában az Országos Levéltárban helyezték el. Néhány hónap múlva a levéltárnak az a része égett le, ahol a Történelmi Társulat anyaga volt. Most már csak az a remény maradt, hogy időközben esetleg máshová (pl. az MTA-ra) került az eredeti jelentés, vagy annak másodpéldánya, esetleg másolata. Ugyanakkor fennáll annak is a lehetősége, hogy az eredeti okirat, vagy az 1341. évi átírás a budai káptalan anyagából kerül elő. A kutatásban elsősorban az okoz nehézséget, hogy a hivatkozásoknál csak az évszámot jelölték meg, az okirat kiállításának hónapja és napja mindaddig ismeretlen.